

POBLACIÓ A PEGO

(I)

Els registres Parroquials de la vila de Pego
i la importància actual de llur conservació per a la
sistematització demogràfica de la Història

ELS REGISTRES PARROQUIALS DE LA VILA DE PEGO I LA IMPORTÀNCIA ACTUAL DE LLUR CONSERVACIÓ PER A LA SISTEMATITZACIÓ DEMOGRÀFICA DE LA HISTÒRIA.

INTRODUCCIÓ:

Ja fa algun temps que els francesos estan estudiant els registres parroquials per a ser aprofitats en la demografia històrica (estudis de la quantitat de gent i de les característiques de la població i la seua relació amb l'actualitat).

A la nostra península però, solament ara s'ha iniciat l'estudi sobre aquesta font demogràfica de forma més bé sistemàtica.

A la Facultat de Filosofia i lletres de València i al departament de Geografia Humana s'ha començat a estudiar els registres parroquials de diferents punts del País Valencià, un dels llocs objecte d'aquest treball és el de la subcomarca de les Valls de la Marina Alta (i concretament de la Vall d'Alcalà i la Vall de Pego).

ARXIUS DE PEGO:

Pego té dos importants arxius: El de la Casa de la Vila (Arxiu Municipal), amb una amplitud de fetxes que arriba aproximadament pel 1450, segons calcula Carmel Giner (1) molt important per a fer qualsevol treball sociològic, econòmic de la vila i vall de Pego).

Es aquest arxiu municipal bastant complet, les seues sèries són seguides (cartes de correspondència, actes de consells i acords), n'hi ha llibres joies (en el sentit d'únics o també d'importància màxima) com "El Llibre de bens e censals" etc.

L'altre arxiu important també amb llibres d'una edat superior als 400 anys és el de l'església arxiprestal. A la sagristia de l'Assumpció i dins una habitació on és la instal·lació elèctrica que acciona les campanes del fenomenal cloquer pegolí, a la part més endinsada i a l'esquerra posa en la paret, dalt d'un armari enfonsat en el mur: ARCHIVO. Allí dins el forat n'hi han més de dues dotzenes de llibres; on són inscrits tots aquells avantpassats pegolins que foren o batetjats, o casats, o confirmats, o morts, o excomunicats. Cada volum és anomenat Quinquí Llibre, degut a que generalment cada tom consta de les cinc inscripcions anomenades anteriorment.

De l'arxiu parroquial poc es pot traure de caràcter econòmic del poble i de la vall; però sí, i molt exhaustivament, sobre el que es refereix a la gent, els noms i els cognoms més destacats, la mortalitat infantil, l'existència d'alguna epidèmia, l'edat mitjana dels que es casen, l'edat mitjana dels que es moren, la immigració i l'emigració, la quantitat de gent existent en un moment determinat etc.

RECERCA I METODOLOGIA:

Els senyors Michel Fleury i Louis Henry escrigueren un llibre "Des registres Paroissiaux a l'histoire de la Population. Manuel de dépouillement et d'exploitation de l'état civil ancien" on col·locaren tot allò que ells havien investigat i allò que ells havien descobert en els arxius parroquials francesos (val a dir que ells tenen més sort perquè els arxius francesos són molt més complets que els nostres).

Fleury i Henry elaboraren unes fitxes, on va tot el que després interessarà per a extraure dates demogràfiques.

Gràcies al departament de Geografia Humana, dit anteriorment, es van imprimir unes fitxes calcades de les franceses i traduïdes al nostre idioma. Basat en les fitxes traurem unes quantes coses curioses unes voltes, més interessants altres sobre la població pegolina. Malgrat que encara és insuficient tot el que s'ha tret, valga almenys com a introducció del que serà la conclusió, a la qual s'arribarà quam tota la sèrie de fitxes sia completa.

També serà més interessant quan tot el que es traga de la Vall d'Alcalà i Pego sia relacionat amb tot el que s'haja estudiat arreu al País Valencià. Aixó donarà, és clar, més llum a la demografia valenciana i llimarà i ajudarà en conjunt a la Història.

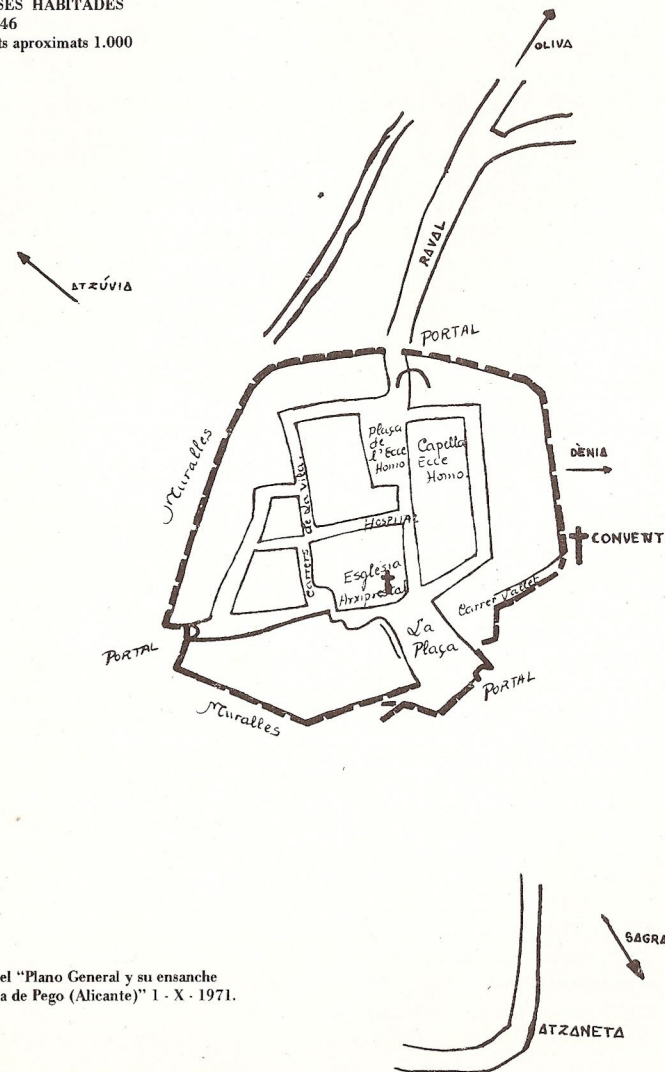
LA INVESTIGACIÓ PER ARA A L'ARXIU PARROQUIAL DE PEGO:

El volum del Quinquí Llibre més antic del nostre arxiu (que no arriba a ser quinquí, perquè li manquen les defuncions i els excomunicats) és de l'any 1533 a 1611. El qual volum no té la sèrie d'anys completa, és degut a que el paper és cremat per la mateixa tinta o han desaparegut pàgines.

Per çó, és pel que deia abans, és solament una introducció del que serà tot el treball.

Gràcies als Sr. Vicari: Josep Maria Senabre, i al rector: Vicent Pastor, que m'han donat totes les facilitats per a poder consultar l'arxiu parroquial, és possible ara aquest treball inicial.

224 CASES HABITADES
ANY 1646
Habitants aproximats 1.000



Basat en el "Plano General y su ensanche de la Villa de Pego (Alicante)" I - X - 1971.

concepcions anuals-1583-1609 (—) *Quadre 1*
 matrimonis " -1573-1610 (---)

LA SOCIETAT EN AQUELLS TEMPS (1533-1611):

Tots sabem que el 1492 es va descobrir Amèrica; al llarg del segle XVI (1500-1599) en la península es va donar una revolució de preus, aquesta pujaren molt i els salaris també; l'or i el comerç indià van fer l'augment. Aixó va influir en el nostre País que encara que no tenia autorització per a anar a comerciar a l'America, sí que tenia un bon comerç amb Castella (la qual monopolitzava la relació amb America, per Sevilla) i va donar una certa agilitat econòmica al País Valencià. Les forces burgeses s'enfrontarien amb l'aristocràcia pel 1520 donant-se un abort del que més tard serà un procés revolucionari al País Valencià. Es quasibé segur que la vila de Pego tingué molt més burgesos (en el sentit d'habitants d'una vila real) que no d'aristocràtics ni de moriscos (sotmesos pels aristocràtics).

En guanyar els aristocràtics, els pobles i viles reials amb tendència burgesa (nucli urbà) i del litoral foren castigats pels ducs i comtes amb forts impostos (2).

La vall de Pego tenia una vila de cristians vells: Pego, que era ja la més gran concentració de població de la vall en el segle XVI. Atzúvia, Atzaneta, Favara, Benumeia, eren nuclis habitats per cristians nous o moriscos, que foren batejats a la força i convertits cristians sense ells voler per un decret de Carlos I l'emperador i altres batejats durant les Germanies del 1520.

Potser hi hagué algun altre lloc habitat en el segle XVI (Benirrupais, Benignim) però en ells viurien només ja en determinades èpoques aprofitant les recol·leccions del camp.

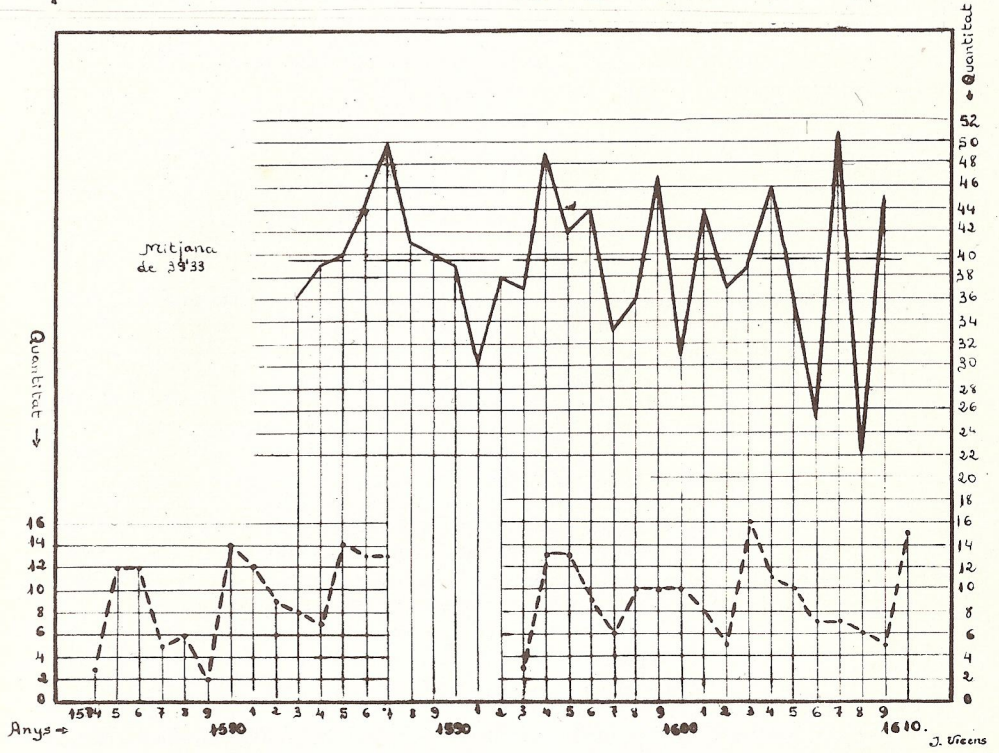
Al llarg del segle i després de la Germania, Pego (com la majoria del País Valencià) arrossegà una crisi darrera l'altre, fins desembocar el 1609 en una forta crisi de la qual Pego i el País Valencià no eixiran fins el segle XVIII. De forma paradoxal, però, el 1609 representa la confirmació de la vila de Pego com la més gran de la vall, ja que les demés viles eren plenes de moriscos que foren expulsats, els pocs que van quedar anaren a viure a la vila de Pego.

RESULTATS EXTRETS DE LES FITXES FETES A L'ARXIU PEGOLÍ:

Les fitxes que es fan són de bateig, defunció i de matrimoni, sobre aquestes es pot refer una altra important: la familiar que ens dona les característiques de la cèl·lula de la societat esclavista, feudal i capitalista i sobre la qual es basa tota la tensió social.

Cada bateig té la seua corresponent fitxa; del primer volum dels quinqui libri pegolí hi han 1413 fitxes de bateig. Les defuncions no són inscrites al quadern que és a l'església. Els matrimonis són 422 els realitzats, i cada ú també té la seua fitxa. La fitxa familiar a hores d'ara no ha estat encara feta.

Segons Fleury i Henry es pot traure de les fitxes les següents dades, entre altres:



Font: Registre Parroquial Arxiprestal

A) CONCEPCIONS LEGÍTIMES

En el quadre número 1, es veu un gràfic de les concepcions legítimes a la vila, del 1583 al 1689. No és arbitrari haver començat el 1583, sinó obligat per la circumstància de que a partir d'aquest any són les sèries completes.

Es més important, demogràficament parlant, la concepció que no el naiximent dels homes, per çó es conta 9 mesos abans del bateig del xiquet per a fer després els números aprofitats en l'estadística.

La mitjana de concepcions anuals, en el període 1583-1689 és de 39'33 (resultat de la divisió del total de concepcions: 1062, pels anys: 27), la qual ens serveix per veure quins anys són els que en concebeixen menys de la mitjana i quins més. Es veu que el període 1586-87-88 arriba a una bona altura (potser ens indica un període de benestar econòmic, bones recol·leccions agrícoles etc.). Els anys, però, 1591-92-93 són tot el contrari.

Els anys 1594-95-96 també augmenta el número de concepcions i ja comença un període d'altibaixos, que crec n'indica una inestabilitat econòmica i social que desembocarà amb l'expulsió dels cristians nous.

En la confecció del quadre número 1, he hagut de posar totes les concepcions per mesos, degut això puc ara dir-ne quins són aquells mesos on n'hi ha més

concepcions, o quins els que en tenen menys (cal tenir en compte però, que tots els mesos no tenen els mateixos dies).

En tots els mesos de Maig (1583-1609) s'en concebeixen 131 nens i nenes que n'equival a una mitjana de 4'67 concepcions, que és la màxima.

Li segueix Juny que té un total de 118 concepcions i una mitjana de 4'21. Val a dir que és l'època de primavera.

Els dos mesos amb menys quantitat de concepcions són: Novembre amb un total de 65 i una mitjana de 2'32 i també Octubre amb una mitjana de 2'78 equivalent a un total de 78 concepcions.

Classificats els mesos per les concepcions resulten així: (de major a menor) Maig, Juny, Abril, Març, Desembre, Juliol, Agost, Setembre, Gener, Febrer, Octubre i Novembre.

Resta una pregunta en l'aire, puix no es pot traure d'això ninguna conclusió respecta d'ella: N'hi ha molta restricció voluntària o no té importància?

B) CONCEPCIONS IL·LEGÍTIMES:

Són concepcions de les quals no se sap qui és el pare, generalment. En l'etapa 1583-1609 n'apareix un total de 9. Són fills de criades, esclaves o negres de senyors rics de Pego. Entre 1584 i 1586 (període d'augment de concepcions legítimes) en naixen 5 il·legítimes i d'elles veiem dos exemples:

-Bategí a Vicent, fill de Maria Negra de Frances Banyuls. (20-1-1584).

-Bategí a Elisabet Joan secreta (o bastarda), batejada pel 1586.

C) XIQUETS TROBATS:

Un pòc difícil de distingir entre els trobats i els il·legítims, de totes maneres en els trobats he incluit els que són batejats i posa al costat criat, esclau, negra i/o cristians nous.

El 1582 un negre és batejat, el 1607 un criat, el 1609 un esclau.

I ara ve el cop gran: El 1609 se li ocorreix al govern central (que ja era a Madrid) del rei Felip III expulsar a tots aquells que no eren de fet cristians, encara que sí de bateig: cristians nous. Això fou una decisió que portà un fort problema social i econòmic.

La vall de Pego tenia pobladors d'aquesta classe (anomenats també moriscos) als llocs de Benumeia, Favara, Atzaneta, Atzúvia (principalment).

Portà una despoblació de tots els llocs anomenats; molts xiquets i joves (de 4 a 24 anys) es quedaren a la vall i se'n vingueren a viure a cases de la vila de Pego (més avant veuren més sobre això en l'estudi dels cognoms) i es rebategen altra volta (sub-conditione) en l'església pegolina. Portaran el cognom del cap de família que els va agafar com a fill, com a criat o com a esclau (que són conceptes en aquells temps prou semblants, o almenys més semblants que ara).

El total de moros rebatejats són: en octubre 1610: 16, en novembre 33 i en desembre 11. El 1611, en gener 7, en febrer 1. Que dona una xifra de 68.

D) MATRIMONIS:

També és quelcom interessant relacionar els matrimonis fets en un any (o en períodes de temps) amb les estructures socio-econòmiques coetànies. No és (o almenys no ho sembla) continu el registre matrimonial del l'arxiu pegolí del primer volum dels quinqui libri.

La sèrie comença el 1566, el 1589 s'acaba, continuant el 1594.

Al gràfic número 1 veiem com els anys 1585, 1586 i 1587 són d'un nombre elevat de matrimonis, després (supose, encara que sense dades) baixarà. Es manté prou igualitari fins el 1603 que puja (solament un poc, però); després ve la baixada forta fins el 1610, any en el qual es trenca la baixada degut als casaments que fan els nous pobladors de la vall de Gallinera i Ebo; pobladors que venen del Regne de

Mallorca, cridats pel duc de Gandia i que com no tenen ni esglésies ni rectors als seus llocs pels desastres que feren els mateixos moriscos, venen a la vila de Pego a legitimatitzar totes les seues relacions.

Com veiem ací es destaca molt el descens cada vegada més fort com s'aproxima la data clau de l'expulsió: 1609.

Es podria fer més, però com és clar no són molt fiables les dades del registre, degut a la seua no continuïtat.

E) PROFESSIONS:

De vegades tant en els registres matrimonials com en els de bateig apareix la professió d'algú que forma part de la cerimònia. Això, a pesar nostre, no és molt sovint.

La professió de llaurador solament ix en els matrimonis, on el que és llaurador no és ni de la vila ni de la vall de Pego. Si és de Pego (el llaurador) no ho posa perquè se sobreenten que tot el món el coneix i com que n'hi han tants!

En els matrimonis n'hi han 8 que són "çastre" (sastre), 3 notaris, 1 fuster, tots ells de Pego. D'aquells casats que no són de Pego 4 en són llauradors (de Dènia, Alcoi i 2 de Gandia), 2 "çastres" (de Planes i Oliva), 1 notari (de Soria) 1 fuster (de Gandia), 2 obrers de vila (els 2 de Gandia) i un mercader de Gandia. També n'hi ha un guàrdia de Pego, i un pastor (de Pego).

D'entre totes les professions (la primera seria, com encara avui la d'agricultor) destaca molt la de "çastre".

En quant al que es pot traure de les fitxes de bateigs, hi destaquen:

8 notaris, 7 criades (2 criades, 1 ama de rector, 3 criades de rector, 1 criat), 4 fusters, 4 homes de guerra (cavaller, alcayt del castell de gallinera, soldat, un cavaller), 3 çastres, 3 cirurgia (que deuen ser metges) 3 obrers (2 obrers de vila i un obrer de l'església nova), 2 gitanos (que no és un ofici, però falta poc), 2 ferrers, 1 horganiste, 1 ministre, 1 pedrapiquer, 1 carnicer, 1 guarda, 1 estudiant.

F) ESTUDI DELS COGNOMS:

Basant-me en els cognoms que posen als que naixen (el del pare i el de la mare) es fa la següent llista que totalitza tots els que hi apareixen:

1-Ferrando.....	187
2-Cendra.....	178
3-Ciscar.....	122
4-Miralles.....	104
5-Torra.....	98
6-Corts.....	88
7-Sastre.....	80
8-Sanchis.....	70
9-Alzina.....	67
10-Piera.....	57
11-Escriva.....	54
12-Ahuir.....	50
13-Rafel.....	48

Continua (per ordre): Tamarit, Mestre, Toldra, Selles, Hortolà, Peris, Pintor, Dominiguís, Torres, Miró, Garcia, Martines, Puig, Banyuls, Serra, Cardona, Mariner, etc...

En total he comptat que apareixen de 1533 a 1610 un total de 204 cognoms, molts d'ells no viuran ni tan sols a Pego, altres desapareixeran tot seguit, per diferents causes.

La grafia de CENDRA és correctíssima així en el nostre idioma i solament

10 voltes (contra 168) és escrit en la grafia actualment tant extesa de SENDRA, el que demostra la seua inautenticitat. Es clara la castellanització de la grafia CENDRA en el nostre idioma no existeix el so castellà "z". La gent en pronunciar Cendra ho feia correctament i després poc a poc els homes registradors il·lustrats i sabuts per mig de l'idioma castella, escriurien SENDRA sient menys utilitzada cada vegada la grafia autèntica de CENDRA; això és l'única explicació de que el cognom més nombros (ara veurem per què) de la nostra vila s'escriu de manera defectuosa.

Una cosa molt semblant passa amb l'escriptura de Ciscar.

• El cognom SASTRE apareix a voltes (més a sovint) amb la "c trencada" (çastre): això és la manera antiga d'escriure'l i també de l'ofici. Segons, però, la sistematització gramatical actual del nostre idioma aixina no es pot escriure.

ALZINA és un cognom que té una altra variant que és la d'OLZINA, sembla que la primera és la més autèntica i primitiva, però de totes maneres apareixen les dues variants i és difícil remarcar quina és a hores d'ara ja la incorrecta.

De tots els 13 primers cognoms de la llista anterior solament ha desaparegut actualment del nostre poble el 12 è AHUIR.

El cognom CORTS, de vegades apareix COTS i no he pogut distingir-los, així és que pot ser les dues variants admissibles.

El TORRA és potser, el que donarà al de TORRES, malgrat que des de molt de primeries (1533) els dos apareixen ben diferenciats.

També mereix comentari HORTOLA, que ve del nom que és dona a aquell que es dedica a l'horta. Normal que porte una 'h' inicial si el nom primitiu (horta) també la porta. I de fet de les 35 voltes que ix Hortolà, solament 2 ho fa sense "h" (degut, com ara també succeix, a algun oblit del que escrivia. Es en tràmit de llevar les h en l'idioma castellà). De totes maneres és un poc difícil explicar com és possible que haja anant desapareixent la h inicial a no ser per a millor facilitat i estalviament en l'escriptura.

Ara a continuació, pose un altra llista que ens indica els cognoms que més perduraren, puix dels totals he triat solament els primers cognoms (deixant els segons que desapareixen):

1-CENDRA.120
2-Ferrando.107
3-Miralles.76
4-Ciscar.69
4-Sastre.54
6-Corts.53
7-Torra.50
8-Sanchis.45
9-Piera.41
10-Ahuir.38
11-Alzina.36
12-Tamarit.31
13-Pintor.28

14-Sellés, 15-Miró, 16-Pastor, 17-Escrivà, 18-Rafel, 19-Peris, 20-Banyuls, 21-Puig, 22-Sala, 23-Serra, 24-Cardona, 25-Muntanyana, 26-Martines, 27-Hortolà, 28-Dominguis, 29-Saragossa, 30-Ribera.

Relacionant-la amb l'anterior, veiem com CENDRA puja a primer lloc, amb bastant diferència sobre FERRANDO, el Miralles també sobre el Ciscar; ocupant els quatre primers llocs.

El Torra perd dos llocs, Corts al mateix lloc. El Sastre ha pujat on era Torra. Pugen als 13 primers, Pintor i Tamarit i baixen Escrivà i Rafel; Tot això utilitzant un poc massa els termes esportiu-classificatoris.

En expulsar els moros, aquells cristians nous joves (de 4 a 24 anys) que es

queden a la vila (en total 59 els batejats fins el 1610) són agafats per les següents cases:

Corts (o Cots): 10; Sanchis: 7; Cendra: 4; Muntanyana (o Muntanyés): 4; Ferrando: 3; Vives: 3; Ciscar: 2; Escrivà, 2. Alzina, 2. Torres, 2. Peris, 2. Puig, 2. Banyuls, 2. Santoja, 2. Machi, 1. Miralles 1. Tena 1. Miró 1. Mestre 1. Pastor 1. Serra 1. Piera 1. Rovira 1. Sala 1. Oltra 1. Diego 1.

Són agafats per les cases més riques de la vila de Pego, i generalment serien aprofitats per al treball agrícola.

Això vol dir que qualsevol que porte algun dels cognoms anteriors potser siga descendent dels moriscos que per altra banda voldria dir també que seria descendent dels més arrelats a la terra pegolina i valenciana.

Llàstima, pense, que no hi estiguen les defuncions, ens donaria més llum sobre els períodes o etapes bones i males de la vida social pegolina que he estudiat.

Ja solament, en sembla que cal fer la recapitulació i l'acabament. Queda clar la importància del registre i arxiu pegolí de la vella església arxiprestal. S'haguera pogut fer més coses (per exemple més clar tot el que hi ha sobre els matrimonis i de manera més extensa, també un estudi dels noms que tampoc he fet), però no ha estat fet més per la pressa que he tingut en acabar la feina i això vullguem o no repercuteix en la qualitat expositòria de l'estudi.

Més tard quan s'estudie el segle XVII; XVIII; XIX i XX; la cosa també serà més rodona.

Done les gràcies a tots aquells que m'han ajudat a fer el treball i als que han fet possible la publicació.

Josep Vicens.

Pego-Novembre. 1973.

-BIBLIOGRAFIA:

-Llibre base: "Des registres Paroissiaux a l'histoire de la Population. Manuel de dépouillement et d'exploitation de l'état civil ancien".

Editions de l'institut National d'Etudes Demographiques. PARIS-1956.
Michel FLEURY, Louis HENRY.

(1) "L'onomàstica àrab, morisca i cristiana a la Vall de Pego, durant els segles XV, XVI, i XVII".

VII Assemblea de Cronistes del Regne de València. València-1970

Carmel Giner i Bolufer.

(2) "Aproximació a la Història del País Valencià".

Editorial L'ESTEL, València-1968

Joan REGLA.

(3) "EL PORTAL DE SALA

Carmelo Giner Bolufer

Fiestas en Pego, 1951.

(4) "Una Pàgina de la Historia de Pego: Fundación del convento de San Antonio de Padua (1600-1664)".

Fr. Joaquín Aparisi.

Fiestas en Pego, 1969.

(5) "Visitas parroquiales de 1583-1578-1591"

ARXIU MUNICIPAL DE PEGO.